

MENKUL SERMAYE İRATLARININ HESABI VE BEYANI

A. Murat YILDIZ

Gelirler Kontrolörü

I- GİRİŞ:

Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin birinci fıkrasında; " Sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye ya da para ile temsil edilen değerlerden oluşan sermaye dolayısıyla elde ettiği kar payı, faiz, kira ve benzeri iratlar " şeklinde tanımlanan ve 15 bent halinde sayılan menkul sermaye iratları, esas olarak yine aynı Kanununun 85'inci maddesi çerçevesinde beyana tabi bulunmaktadır.

Genel kural olarak beyana tabi olmakla birlikte 2001 yılı içinde de elde edilen menkul sermaye iratlarının önemli bir kısmı; Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen Geçici 55 ve Geçici 59'uncu maddeler ile 76'ncı maddenin ikinci fıkrası ve 86/1-c bendi hükümleri çerçevesinde beyan dışı kalmaktadır.

Yazımızın da konusunu 2001 yılı içinde elde edilen menkul sermaye iratlarının beyanına ilişkin esaslar oluşturacaktır.

II- G.V.K. HÜKÜMLERİNE GÖRE BEYAN DIŞI KALAN MENKUL SERMAYE İRATLARI:

Bilindiği üzere menkul sermaye iratları hukuki tasarruf (gelirin sahibi tarafından talep edilebilir hale gelmesi) ve ekonomik tasarruf kavramlarının (ödemeye yükümlü olanın geliri sahibinin emrine hazır kılması) her ikisinin de bir arada gerçekleşmiş olması şartıyla elde edilmiş sayılmaktadır. Bu şekilde elde edilen menkul sermaye iratlarının hangilerinin hangi şartlarda beyana tabi olduğuna veya hangi şartlarla beyan dışı kalacağına ilişkin açıklamalara yazımızın izleyen bölümlerinde de yer verilecektir.

A- G.V.K.'NUN GEÇİCİ 55'İNCİ MADDESİ HÜKMÜNE GÖRE BEYAN DIŞI KALAN MENKUL SERMAYE İRATLARI:

4444 sayılı Kanunun 3'üncü maddesiyle 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen Geçici 55'inci madde hükmüne göre; "01.01.1999 – 31.12.2002 tarihleri arasında elde edilen ve *tevkif suretiyle vergilendirilmiş bulunan* Gelir Vergisi Kanununun 75'inci maddesinin 7,12 ve 14 numaralı bentlerinde yazılı menkul sermaye iratları ile menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgelerine ödenen kar payları için yıllık beyanname verilmez. Diğer gelirler nedeniyle beyanname verilmesi halinde de bu gelirler beyannameye dahil edilmez. Ticari sermayeye dahil olan bu gelirler, bu maddenin kapsamı dışındadır. "

Bu hüküm çerçevesinde 2001 yılında elde edilen, **ticari sermaye dahil olmayan ve tevkif suretiyle vergilendirilmiş bulunan** aşağıdaki menkul sermaye iratları için beyanname verilmeyecek, diğer gelirler nedeniyle beyanname verilse bile bu gelirler beyannameye dahil edilmeyecektir. (Ayrıca menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgelerine ödenen kar payları için de tutarı ne olursa olsun beyanname verilmeyecektir.)

1- Mevduat faizleri (Bankalara, bankerlere, tasarruf sandıklarına, tevdiat kabul eden diğer kuruluşlara yatırılan vadeli, vadesiz paralara ödenen faizler ile bunlar dışında kalan kişi ve kuruluşlardan devamlı olarak para

toplama işi ile uğraşanların her ne şekilde adla olursa olsun toplanan paralara sağladıkları gelirler ve menfaatler mevduat faizi sayılır.)

2- Faizsiz kredi verenlere ödenen kar payları, kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları

3- Repo kazançları (Her nevi tahvil, hazine bonosu ile Toplu Konut İdaresi ile Kamu Ortaklığı İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerin geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler)

Bilindiği üzere 2001 yılı içinde yukarıda sayılan menkul sermaye iratları Gelir Vergisi Kanununun 94'üncü maddesinin 8, 9 ve 14'üncü bent hükümlerine göre %16 oranında tevkif suretiyle vergilendiriliyordu. Bu kapsamda söz konusu menkul sermaye iratlarını elde edenlerin tevkif suretiyle ödemiş oldukları bu vergiler nihai vergileri olup, ayrıca yıllık beyanname ile beyan edilmeyecektir. Bu kapsamda beyana tabi tek durum söz konusu kazançların **off shore (kıyı bankacılığı)** hesaplarından ya da yurt dışında bulunan mevduat hesaplarından elde edilmiş olması halidir. Bu gelirler yurt dışında elde edilen gelir niteliğinde olduklarından ve Türk vergi kanunlarına göre herhangi bir vergi tevkifatına tabi tutulmadığından tutarı ne olursa olsun beyana tabidir.

B- G.V.K.'NUN GEÇİCİ 59'UNCU MADDESİ HÜKMÜNE GÖRE BEYAN DIŞI KALAN MENKUL SERMAYE İRATLARI:

Gelir Vergisi Kanunu'na 4710 sayılı Kanunun 1'inci maddesi ile eklenen Geçici 59. madde hükmüne göre; "31.12.2004 tarihine kadar 26.07.2001 – 31.12.2002 tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının; 2001 yılında 50 Milyar lirası, 2002 ve izleyen yıllarda bu tutarın her yıl için belirlenen yeniden değerlendirme oranında arttırılmasıyla bulunacak tutar gelir vergisinden müstesnadır. Bu istisnadan yararlananlar, 80'inci ve geçici 56'ncı maddelerde yer alan istisnalardan ayrıca yararlanamaz. Ticari işletmelere ait olan bu tür gelirler hakkında bu madde hükmü uygulanmaz."

Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen bu madde ile getirilen istisnadan aşağıdaki şartlar dahilinde yararlanılabilir.

1- Devlet tahvilleri ya da hazine bonoları 26.07.2001 ve daha sonrası bir tarihte ihraç edilmiş olmalıdır; Bu istisnadan yararlanabilmek için alım-satım kazancı veya faiz gelirin konu olan devlet tahvilleri ve hazine bonolarının 26 Temmuz 2001 ya da daha sonraki bir tarihte tedavüle çıkmış, bir başka deyişle ihraç edilmiş olması gerekmektedir. Bu tarihten daha önce ihraç edilmiş bulunan kamu kağıtları 26 Temmuz 2001 tarihinden sonra satılsa ya da itfa edilse dahi doğan kazanç ge-

nel hükümler çerçevesinde vergiye tabi olacaktır.

2- İstisnaya konu devlet tahvilleri veya hazine bonoları ticari bir işletmenin aktifine kayıtlı olmamalıdır; İstisna uygulamasından yararlanabilmenin bir diğer şartı ise, istisnaya konu gelirin ticari bir işletmeye ait olmaması, yani devlet tahvilleri veya hazine bonolarının ticari bir işletmenin aktifine kayıtlı olmamasıdır. Diğer bir ifade ile; gelir getiren devlet tahvili veya hazine bonusu gerçek kişilerin şahsi tasarrufları ile alınmış olmalıdır.

3- Devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının 50 Milyar TL' lık kısmı istisnadan yararlanabilmektedir; Geçici 59'uncu madde ile getirilen istisna limitsiz olmayıp, devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının 2001 yılı için 50 Milyar lirası bu istisnadan yararlanabilmekte, 50 Milyar lirasını aşan kısım ise genel hükümler çerçevesinde beyana tabi olmaktadır.

243 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinin⁽¹⁾ 4. Bölümünde yapılan açıklamalar çerçevesinde, istisna, faiz gelirleri ile elden çıkarma dolayısıyla elde edilen diğer kazançlar toplamına uygulanacaktır. Bir gerçek kişinin, hem faiz hem de elden çıkarma dolayısıyla elde ettiği kazancın bulunması ve gelir toplamının istisna sınırını aşması halinde, istisnanın hangi kazançta uygulanacağı mükellefçe serbestçe be-

(1) 243 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği 20.12.2001 Tarih ve 24616 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

lirlenecektir. 50 milyar liralık istisna; faiz gelirleri açısından indirim oranı, elden çıkarma dolayısıyla elde edilen diğer kazançlar açısından ise mükellefin tercihine bağlı olarak maliyet bedelinin endekslenmesi veya indirim oranı uygulandıktan sonra bulunan tutara uygulanacaktır. 2001 yılı için aynı tebliğ ile açıklanan indirim oranının % 50.7 olduğundan hareketle, **2001 yılı içinde devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının 101.419.878.296 TL'ye kadar olan kısmı beyan dışı kalmaktadır.**

4- Geçici 59'uncu maddede yer alan istisnadan yararlananlar, ayrıca 80. ve Geçici 56'ncı maddelerde yer alan istisnalardan yararlanamazlar; 26.07.2001 tarihinden itibaren ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından doğan kazançlar açısından Gelir Vergisi Kanununun geçici 56'ncı maddesinde yer alan 3 milyar 500 milyon liralık istisnadan ayrıca yararlanılamayacaktır. Söz konusu tarihten önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonoları ile diğer menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazançlar açısından ise geçici 56'ncı maddede yer alan istisnadan yararlanılabilecektir.

C- G.V.K.'NUN 76'NCI MADDESİNE GÖRE UYGULANACAK İNDİRİM ORANI UYGULAMASI İLE BEYAN DIŞI KALAN MENKUL SERMAYE İRATLARI:

01.01.1999 tarihinde yürürlüğe girmek üzere, Gelir Vergisi Kanununun

76'ncı maddesine 4369 sayılı Kanunun 40'uncü maddesiyle eklenen fıkrasında; "75'inci maddenin ikinci fıkrasının 5,6,7,12 ve 14 numaralı bentlerinde yer alan menkul sermaye iratlarına (döviz cinsinden açılan hesaplara ödenen faiz ve kar payları, dövize altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetler ile döviz cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilenler hariç) indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısmın bu iratların beyanı sırasında indirim olarak dikkate alınacağı, indirim oranının Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre tespit olunacak yeniden değerlendirme oranının, aynı dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan bileşik ortalama faiz oranına bölünmesi suretiyle Maliye Bakanlığı'na tespit olunacağı" ifade edilmiştir. Madde hükmüne göre elde edilen Devlet tahvili ve Hazine bonusu faizleri ile diğer menkul kıymet gelirlerine; Maliye Bakanlığınca o yıl için tespit edilen indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısım, menkul sermaye iradı sayılmayacak dolayısıyla yıllık beyannameye dahil edilmeyecektir.

Bilindiği üzere Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre 2001 yılı için tespit edilmiş olan yeniden değerlendirme oranı %53,2'dir. Aynı dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan bileşik ortalama faiz oranı ise %104,9'dur.

Buna göre, yukarıdaki oranlar baz alınarak hesaplanan ve 243 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği ile ilan olunan 2001 yılı gelirlerine uygulanacak

indirim oranı (%53,2 / %104,9=) % 50,7 'dir.

Gelir Vergisi Kanununun 76'ncı maddesinin ikinci fıkrası hükmüne göre indirim oranı uygulamasından faydalanabilecek, bir başka deyişle; elde edilen iratlardan; indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısmın bu iratların beyanı sırasında indirim olarak düşülebilecek olan menkul sermaye iratlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

1- Her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler (Gelir Vergisi Kanunu 75 / 5),

2- Her nevi alacak faizleri (Adi, imtiyazlı, rehinli, senetli alacaklarla cari hesap alacaklarından doğan faizler ve kamu tüzel kişilerince borçlanılan ve senede bağlanmış olan meblağlar için ödenen faizler dahil.) (Gelir Vergisi Kanunu 75 / 6),

3. Mevduat faizleri (Bankalara, bankerlere, tasarruf sandıklarına, tevdiat kabul eden diğer müesseselere yatırılan vadeli, vadesiz paralara ödenen faizler ile bunlar dışında kalan kişi ve kuruluşlardan devamlı olarak para toplama işi ile uğraşanların her ne şekilde ve ad altında olursa olsun toplanan paralarla sağladıkları gelirler ve menfaatler de mevduat faizi sayılır.) (Gelir Vergisi Kanunu 75 / 7),

4. Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığı

ödenen kar payları (Gelir Vergisi Kanunu 75 / 12),

5. Repo kazançları (Gelir Vergisi Kanunu 75 / 14),

6. Menkul kıymetler yatırım fonları ve ortaklıkları, risk sermayesi yatırım fonları ve ortaklıkları, gayrimenkul yatırım fonları ve ortaklıklarından elde edilen kar payları. (Gelir Vergisi Kanunu 76 / 2),

İndirim oranı ticari işletmelere dahil bu tür gelirler için uygulanmaz. Ayrıca, döviz cinsinden açılan hesaplara ödenen faiz ve kar payları, dövize altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetler ile döviz cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilen menkul sermaye iratları da indirim oranı uygulamasından faydalanamazlar.

Yazımızın önceki bölümlerinde yapmış olduğumuz açıklamalardan da anlaşılacağı üzere; yukarıda sıraladığımız ve indirim oranı uygulamasından faydalanan menkul sermaye iratlarından, tevkif suretiyle vergilendirilmiş bulunan Gelir Vergisi Kanunu'nun 75'inci maddesinin 7,12 ve 14 numaralı bentlerinde sayılan mevduat faizleri, özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığı ödenen kar payları, repo kazançları ile menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgelerine ödenen kar payları, Gelir Vergisi Kanunu'nun Geçici 55'inci maddesine göre zaten 01.01.1999 – 31.12.2002 tarihleri arasında beyan dışı bırakılmıştır. Dolayısıyla, 2001 yılında elde edilen bu neviden menkul sermaye iratları için indirim oranı uygulamasının pratikte bir öne-

mi kalmamakta, herhangi bir vergi avantajı da sağlamamaktadır.

Bu durumda 2001 takvim yılında elde edilen menkul sermaye iratlarından indirim oranı uygulanmak suretiyle beyan edilecek olanlar şunlarla sınırlı kalmaktadır.

- Gelir Vergisi Kanununun 75'inci maddesinin ikinci fıkrasının 5 numaralı bendinde sayılan her nevi tahvil ve Hazine bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler⁽²⁾,

- Her nevi alacak faizleri,

- Menkul kıymetler yatırım ortaklıklarından sağlanan kar payları,

D- G.V.K.'NUN 86'NCI MADDESİ HÜKMÜNE GÖRE BEYAN DIŞI KALAN MENKUL SERMAYE İRATLARI:

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun "Gelirin toplanması ve beyan" başlıklı 85'inci maddesi hükmüne göre mükelleflerin Gelir Vergisi Kanununun 2'nci maddesinde yazılı kaynaklardan bir takvim yılı içinde elde ettikleri kazanç ve iratları için aksine hüküm bulunmadıkça yıllık beyanname verileri ve beyanı gereken gelirlerini yıllık beyannamede toplamaları gerekmektedir. Ancak aynı Kanunun "**Beyanname verilmeyen haller**" başlıklı 86'nci maddesinde aşağıda yazılı şartlarla yıllık beyanname verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Buna göre;

Tam mükellefiyette vergiye tabi gelir (yabancı memleketlerde elde edilenler hariç) sadece:

1) Tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücretlerden;

2) 75'nci maddenin ikinci fıkrasının 15 numaralı bendinde yer alan menkul sermaye iratları ile tevkif yoluyla vergilendirilmiş bulunan ve gayrisafi tutarları toplamı 103'üncü maddede yazılı tarifenin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşmayan (2001 Yılı için 4.900.000.000.-TL.) menkul sermaye iratlarından ve vergi alacağı dahil kurumlardan elde edilen kar paylarından;

3) Tevkif yoluyla vergilendirilmiş bulunan ve gayrisafi tutarları toplamı 103'üncü maddede yazılı tarifenin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısının aşmayan (2001 Yılı için 4.900.000.000.-TL.) gayrimenkul sermaye iratlarından;

4) Gerçek usulde vergilendirilmeyen zirai kazançlardan;

5) Kazanç ve iratların istisna hadleri içinde kalan kısımlardan;

6) Yukarıda sayılan kazanç ve iratların bir kaçı veya tamamından;

ibaret ise beyanname verilmez. Diğer gelirler nedeniyle beyanname verilmesi halinde de bu gelirler beyannameye ithal edilmez.

Bu çerçevede yazımızın II. Bölümünde açıkladığımız nedenlerle beyan dışı kalan menkul sermaye iratlarının yanı sıra, tam mükellefiyette vergiye tabi gelirin sadece tevkif yoluyla

(2) Gelir Vergisi Kanunu'nun Geçici 59'uncu maddesi hükmüne göre; 26.07.2001 – 31.12.2002 tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının; 2001 yılında 50 Milyar lirası gelir vergisinden müstesnadır. 50 milyar liralık istisna; faiz gelirleri açısından indirim oranı, uygulandıktan sonra bulunan tutara uygulanacaktır.

vergilendirilmiş bulunan ve gayrisafi tutarları toplamı G.V.K'nun 103'üncü maddesinde yazılı tarifenin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşmayan (2001 Yılı için 4.900.000.000.-TL.) menkul sermaye iratlarından ve vergi alacağı dahil kurumlardan elde edilen kar paylarından veya Gelir Vergisi Kanunu'nun 86'ncı maddesinde sayılan kazanç ve iratların bir kaçı veya tamamından ibaret olması halinde de beyanname verilmez. Diğer gelirler nedeniyle beyanname verilmesi halinde de bu gelirler beyannameye ithal edilmez.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 75'inci maddesine 4697 sayılı Kanunun 5'inci maddesiyle eklenen 15 numaralı bent hükmü ile tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından;

- On yıl süreyle prim, aidat veya katkı payı ödemediği ayrılanlara yapılan ödemeler,

- On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on yıl süreyle prim veya aidat ödeyenlere ve vefat, malüliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler,

- Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, malüliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler,

menkul sermaye iradı sayılmıştır.

Yukarıda sayılan menkul sermaye iratları için Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesine 4697 sayılı Kanu-

nun 8'üncü maddesi ile 15 numaralı bent eklenerek tevkifat uygulaması açısından da üçlü bir ayrıma gidilmiştir. Ancak, bugün için bu ayırım kapsamında herhangi bir oran belirlemesi yapılmadığından, tevkifat kapsamındaki gelirlere kanun maddesindeki %25 oranı uygulanacaktır.

Ayrıca Gelir Vergisi Kanunu'nun 86'ncı maddesinin 1/c bendi 4697 sayılı Kanunun 6'ncı maddesi ile değiştirilmiş ve aynı kanunun 75'inci maddesinin 15 numaralı bendinde yer alan menkul sermaye iratları **tutarı ne olursa olsun** beyan dışı bırakılmıştır. Bu durumda 2001 yılında elde edilen söz konusu menkul sermaye iratları beyan edilmeyecek, yapılan tevkifat bu gelirler için nihai vergileme olacaktır.

Diğer taraftan vergi kesintisine tabi olmayan ve indirim oranı uygulamasından da yararlanamayan menkul sermaye iratlarının tutarına bakılmaksızın beyan edilmesi gerekmektedir.

III-BEYANNAME VERİLMESİ HALİNDE VERGİLENDİRME:

Yazımızın II / A,B,D bölümleri dışında kalan, yani Gelir Vergisi Kanununun Geçici 55 ve 59. maddeleri kapsamına girmeyenler ile ya **tevkif yoluyla vergilendirilmemiş olan ya da tevkif yoluyla vergilendirilmiş bulunup gayrisafi tutarları toplamı 2001 Yılı için 4.900.000.000.-TL.'sini aşan** menkul sermaye iratlarının beyan edilmesi gerekmektedir. Buna göre beyana tabi menkul sermaye iratlarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

A. KURUMLARDAN ELDE EDİLEN KAR PAYLARI VE VERGİ ALACAĞI:

2001 yılında vergi alacağı dahil olmak üzere 4.900.000.000.-TL.' lik beyan sınırını aşan ve aşağıda sıralanan kurumlardan elde edilen kar payları beyana tabi bulunmaktadır.

1. Her nevi hisse senetlerinin kar payları; (kurucu hisse senetleri ve diğer intifa hisse senetlerine verilen kar payları ve pay sahiplerine hazırlık dönemi için faiz olarak veya başka adlarla yapılan her türlü ödemeler dahil.) ; Gelir Vergisi Kanunu'nun 75/1'inci maddesine göre her türlü hisse senetlerine ödenen kar payları menkul sermaye iradı olarak kabul edilmiştir. Parantez içi hükümle de kurucu hisse senetleri ve diğer intifa hisse senetlerine verilen kar payları ve pay sahiplerine hazırlık dönemi için faiz olarak veya başka adlarla yapılan her türlü ödemelerin de bu kapsamda kar payı olarak nitelendirileceği belirtilmiştir.

2. İştirak hisselerinden doğan kazançlar; (Limited Şirket ortaklarının, iş ortaklıkları ortaklarının ve komanditerlerin payları ile kooperatiflerin dağıttıkları kazançlar bu zümreye dahildir. Kooperatiflerin ortakları ile yaptıkları muamelelerden doğan karların ortaklara, kooperatifle yaptıkları muameleler nispetinde tevzii, kazanç dağıtımını sayılmaz.) ; Gelir Vergisi Kanunu'nun 75/2'inci maddesine göre iştirak hisselerine ödenen kar payları menkul sermaye iratları arasında sayılmıştır.

3. Kurumların idare meclisi başkan ve üyelerine verilen kar payları;

Kurumların Türk Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde yönetim kurulu başkan ve üyelerine kurum karından verdikleri paylar da Gelir Vergisi Kanunu'nun 75/3'üncü maddesine göre menkul sermaye iradıdır.

Yukarıda sıraladığımız, kurumlarca dağıtılan ve gerçek kişilerce elde edilen bu kar paylarının tamamı Gelir Vergisi Kanunu'nun 94-6/b-i maddesi çerçevesinde, dağıtım esnasında vergi tevkifatına tabi tutulmaktadır. Dolayısıyla Gelir Vergisi Kanunu'nun **'Beyanname verilmeyen haller'** başlıklı 86'ncı maddesinin (c) alt bendi gereğince; vergi alacağı da dahil olmak üzere gayri safi tutarının 4.900.000.000.-TL. yıllık beyanname verme sınırını aşmadığı sürece bu gelir unsurunun beyan edilmeyeceği açıktır. Elde edilen kar payının 2001 yılı için 4.900.000.000.-TL.' yi aşması halinde ise beyanname verilmesi bir zorunluluktur.

2001 yılı için beyan sınırı olan 4.900.000.000.-TL.' nin tespitinde kar payları dışında da menkul sermaye iratlarının bulunması halinde, bu sınırın aşıp aşılmadığının tespiti açısından elde edilen ve istisna kapsamında olmayan tüm menkul sermaye iratlarının toplam tutarının esas alınması gerekmektedir. Bu tutarın hesabında unutulmaması gereken bir diğer önemli unsur ise Gelir Vergisi Kanunu'nun mükerrer 75'inci maddesinde düzenlenen ve aynı Kanununun

75/13'üncü maddesine göre menkul sermaye iradı sayılan vergi alacağıdır.

4. Vergi Alacağı; Vergi alacağı müessesesi Gelir Vergisi Kanunu'nun mükerrer 75'inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre ,

Tam mükellefiyete tabi kurumlarca:

a. Tam mükellefiyete tabi gerçek kişilere dağıtılan kar paylarının,

b. Adi ortaklıklara, kollektif ve adi komandit şirketlere dağıtılan kar paylarının,

c. Eshamlı komandit şirketlere dağıtılan kar paylarından bu şirketlerin komandite ortaklarına isabet eden kısmın, $1/5$ ' i,

bunların vergi alacağını teşkil eder.

Yatırım fon ve ortaklıklarının hisse senetlerinden elde edilen kar payları için de 4369 sayılı yasa ile yapılan düzenleme sonrası vergi alacağı hesaplanmaktadır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun mükerrer 121'inci maddesinde belirlenen esaslar çerçevesinde yukarıdaki şekilde hesaplanan vergi alacağı mükelleflerçe verilen beyannamelere istinaden hesaplanan gelir vergisinden aşağıdaki şartlar dahilinde mahsup edilecektir.

a. Mükerrer 75'inci maddenin 1 numaralı bendinde yazılı gerçek kişilerin vergi alacağı, yıllık beyanname ile bildirilmek kaydıyla beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisine mahsup edilir.

b. Mükerrer 75'inci maddenin 2 numaralı bendinde yazılı adi ortaklık-

lar, kollektif ve adi komandit şirketlerin vergi alacağı, anılan şirketlerin kar paylarının alındığı yıl, ortaklık ve şirketlerce hasılat olarak kaydedilir. Bu vergi alacağı, ortaklarca verilecek yıllık gelir vergisi beyannamelerinde hisseleri oranında mahsup edilir.

c. Mükerrer 75 inci maddede yazılı eshamlı komandit şirketlerin komandite ortaklarının vergi alacağı, anılan şirketlerin kar paylarını aldıkları yıl komandite ortaklar tarafından hisseleri oranında elde edilmiş ticari kazanç olarak kabul edilir ve verecekleri gelir vergisi beyannamelerinde mahsup edilir.

Bu fıkraya göre yapılan mahsup sonucu kalan vergi alacağı tutarı, hiçbir şekilde iade edilmez ve mükellefin diğer vergi borçlarına mahsup edilmez.

B- İNDİRİM ORANI UYGULANARAK BEYAN EDİLECEK MENKUL SERMAYE İRATLARI :

Mükelleflerçe 2001 takvim yılında elde edilen menkul sermaye iratlarından indirim oranı uygulanmak suretiyle beyan edilecek olanlar aşağıdaki gibidir.

1- Her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler⁽³⁾ ; Bu gelirlerin beyanında dikkat edilecek bir diğer husus; bentte sayılan menkul ser-

(3) Gelir Vergisi Kanunu'nun Geçici 59'uncu maddesi hükmüne göre; 26.07.2001 – 31.12.2002 tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvilleri ve hazine bonolarının faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının; 2001 yılında 50 Milyar lirası gelir vergisinden müstesnadır. 50 milyar liralık istisna; faiz gelirleri açısından indirim oranı uygulandıktan sonra bulunan tutara uygulanacaktır. Ancak, bent hükmünde sayılan kağıtlardan devlet tahvili ve hazine bonusu dışında kalanlar için böyle bir istisna söz konusu değildir.

maye iratlarının tamamı Gelir Vergisi Kanunu'nun 94/ 7'inci maddesine göre gelir vergisi tevkifatına tabi olduğundan, bunların beyan edilip edilmeyeceğinin tespitinde Gelir Vergisi Kanunu'nun 86'ıncı maddesine ilişkin olarak yazımızın II/D bölümünde yer alan açıklamaların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

2- Her nevi alacak faizleri ; (Adi, imtiyazlı, rehinli, senetli alacaklarla cari hesap alacaklarından doğan faizler ve kamu tüzel kişilerince borçlanılan ve senede bağlanmış olan meblağlar için ödenen faizler dahil.) Alacak faizleri gelir vergisi tevkifatına tabi bulunmadığından indirim oranı uygulaması sonucunda kalan tutar ne olursa olsun beyan edilecektir.

3- Menkul kıymetler yatırım ortaklıklarından sağlanan kar payları; Gelir Vergisi Kanunu'nun 75 / 1. maddesine göre menkul sermaye iradı sayılan menkul kıymetler yatırım ortaklıklarından sağlanan kar payları da aynı Kanununun 76/2 fıkrası hükmüne göre indirim oranı uygulamasından faydalanabilmektedir. Dolayısıyla indirim oranı uygulaması sonucunda kalan tutarın Gelir Vergisi Kanunu'nun "Beyanname verilmeyen haller" başlıklı 86'ncı maddesinin (c) alt bendi gereğince; vergi alacağı da dahil olmak üzere gayri safi tutarının 4.900.000.000.-TL. aşması halinde yıllık beyanname beyan edilmesi gerekmektedir. Ancak; bu konuda uygulamada yaşanması muhtemel en önemli sorun menkul kıymetler yatırım ortaklıklarından sağlanan kar paylarının beyana konu kısmının he-

sabında önce vergi alacağının mı yoksa indirim oranının mı uygulanacağı sorunudur. Bu durumda vergiye tabi olacak menkul sermaye iradı tutarlarında herhangi bir farklılık meydana gelmemektedir. Fakat, önce vergi alacağının hesaplanması durumunda Gelir Vergisi Kanunu'nun 76/2. maddesine aykırı olarak vergi alacağı indirim oranına tabi tutulmuş olmaktadır.

Ortaya çıkabilecek bir diğer sorun ise indirim oranı uygulanmış kar payına eklenecek vergi alacağının indirim oranı uygulanmadan önceki kar payı üzerinden mi, yoksa indirim uygulaması sonrası kalan kar payı üzerinden mi hesaplanacağı sorunu olup, her iki durumda vergiye tabi olacak menkul sermaye iradı tutarı farklılaşmaktadır.

Yukarıda değinilen sorunlarda her iki görüşü de savunanlar mevcut bulunmaktadır.

C- BEYANA TABİ DİĞER MENKUL SERMAYE İRATLARI :

Ne herhangi bir istisnadan ve indirim oranı uygulamasından, ne de tevkif yoluyla vergilendirilmemiş olduğundan 86'ncı maddesindeki beyan sınırından yararlanamaması nedeniyle tutarı ne olursa olsun beyanı gereken menkul sermaye iratlarını ise aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

1. Hisse senetleri ve tahvillerin vadesi gelmemiş kuponlarının satışından elde edilen gelirler; Gelir Vergisi Kanunu'nun 75 / 8. maddesine göre hisse senetleri ve tahvillerin vadesi gelmemiş kuponlarının bunların

bağlı bulunduğu hisse senedi veya tahvilden **ayrı olarak** satışından elde edilen gelirler, menkul sermaye iradı olarak kabul edilmiştir. Bu vadesi gelmemiş kuponların bunların bağlı olduğu menkul kıymet ile birlikte satılması halinde ise doğan kazanç menkul sermaye iradı olarak değil, Gelir Vergisi Kanunu'nun 76/1 ve Geçici 56'ncı maddesinin D/ 1 alt bendi hükmü gereğince değer artış kazancı olarak vergiye tabi olacaktır.

2. İştirak hisselerinin sahibi adına henüz tahakkuk etmemiş kar paylarının devir ve temlik karşılığında alınan para ve ayınlar; Gelir Vergisi Kanunu'nun 75 / 9'uncu maddesine göre iştirak hisselerinin sahibi adına henüz tahakkuk etmemiş kar paylarının devir ve temlik karşılığında alınan para ve ayınlar menkul sermaye iradı olarak kabul edilmiştir. İştirak hisselerinin bizzat kendisinin satılması ise Gelir Vergisi Kanunu'nun 76/1 ve Geçici 56'ncı maddesinin D/ 4 alt bendi hükmü gereğince değer artış kazancı olarak vergiye tabi olacaktır.

3. Her çeşit senetlerin iskonto edilmeleri karşılığında alınan iskonto bedelleri : Ticaretle uğraşanların daha iyi bileceği üzere piyasada finansman sıkıntısını aşmak için en çok kullanılan yöntemlerden biri de elde bulundurulacak senedi niteliğindeki bono ve poliçelerin vadesinden önce kırdırılmasıdır. (iskonto ettirilmesi) İşte bu tür senetleri kıranların, bu işleme karşılık elde ettikleri iskonto bedelleri de Gelir Vergisi Kanunu'nun 75 / 10'uncu maddesine göre menkul sermaye iradı olarak kabul edilmiştir.

4- Yurt dışı mevduat ve off-shore faiz gelirleri : Bu gelirler, yurt dışında elde edilen gelir niteliğinde olduklarından ve Türk vergi kanunlarına göre herhangi bir vergi tevkifatına tabi tutulmadığından Gelir Vergisi Kanununun 86/1-c maddesindeki beyanname vermeme sınırından ve Geçici 55'inci maddesinde yer alan istisnadan, genellikle döviz cinsinden elde edildiklerinden dolayı ise indirim oranı uygulamasından faydalanamayacak ve tutarı ne olursa olsunlar beyan edileceklerdir.

D- MENKUL SERMAYE İRADININ SAFİ TUTARININ TESPİTİNDE İNDİRİLEBİLECEK GİDERLER VE ZARAR DOĞMASI HALİ :

Gelir Vergisi Kanunu'nun 78'inci maddesi hükmüne göre menkul sermaye iratlarında safi iradın bulunması için aşağıdaki giderler indirilir.

1. Depo etme ve sigorta ücretleri gibi menkul kıymetlerin muhafazası için yapılan giderler;
2. Temettü hisseleri ile faizlerin tahsil giderleri (Şirket toplantılarına bizzat veya bilvekele iştirak gibi sermayenin idaresi için yapılan giderler irattan indirilemez.)
3. Menkul kıymetler ve bunların iratları için ödenen her türlü vergi, resim ve harçlar (gelir vergisi irattan indirilemez).

Yukarıda sıralanan giderlerin menkul sermaye iradından düşülmesi sonucunda, negatif bir fark (zarar) doğmuşsa, doğan bu zarar mükellefin varsa diğer gelir unsurları nedeniyle elde edilen gelirlerden mahsup edile-

bilir. Gider fazlalığı dışındaki nedenlerle oluşan zararlar ise, Gelir Vergisi Kanunu'nun 88/3'üncü maddesi hükmüne göre zarar olarak kabul edilmez ve diğer gelir unsurlarından doğan karlardan mahsup edilemez.

E- MENKUL SERMAYE İRATLARI ÜZERİNDEN TEVKİF SURETİYLE ÖDENEN VERGİLERİN MAHSUBU :

Gelir Vergisi Kanunu'nun 121'inci maddesi hükmüne göre ; yıllık beyanname gösterilen gelire dahil kazanç ve iratlardan aynı Kanuna göre kesilmiş bulunan vergiler, beyanname üzerinden hesaplanan Gelir Vergisine mahsup edilir. Mahsubu yapılan miktar Gelir Vergisinden fazla olduğu takdirde aradaki fark vergi dairesince mükellefe bildirilir ve mükellefin tebliğ tarihinden itibaren bir yıl içinde müracaatı üzerine kendisine ret ve iade olunur.

Ancak yazımızın önceki bölümlerinde yapmış olduğumuz açıklamalar çerçevesinde beyan dışı kalan (indirim uygulaması ya da istisnalar nedeniyle)

ve tevkif suretiyle vergilendirilmiş menkul sermaye iratları açısından, beyanname üzerinden hesaplanan herhangi bir gelir vergisi olmadığı için mahsup ve dolayısıyla ret ve iade işlemi söz konusu olmayacak, tevkif suretiyle ödenmiş bulunan vergiler nihai vergi olacaktır.

Diğer taraftan 220 Seri Numaralı Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliğinde açıklandığı üzere; indirim oranı uygulanan menkul sermaye iratlarının yıllık beyanname ile beyan edilmesi sırasında, sadece beyanname gösterilen kısım üzerinden yapılan vergi kesintisinin mahsup ve iadesi yapılabilecektir. Başka bir ifade ile kazanç ve iradın indirim oranına isabet eden kısmı üzerinden yapılan vergi kesintisinin mahsup ve iadesi mümkün değildir.

IV- MENKUL SERMAYE İRATLARININ BEYAN DURUMUNA İLİŞKİN TABLO :

Konuya ilişkin olarak yazımızın önceki bölümlerinde yapmış olduğumuz açıklamalara ilişkin özet tablo aşağıdaki gibi olmaktadır.

M. S. İ. 'NİN TÜRÜ	BEYAN DURUMU *	İLGİLİ KANUN MADDESİ (G. V. K.)
- Her Nevi Hisse Senedi Kar Payları	+	75/1 – 86
- İştirak Hisselerinden Doğan Kaz.	+	75/2 – 86
- Yön. Kur. Bşk. Ve Üye Kar Payları	+	75/3 – 86
- Tüm Yat. Ortak.'dan Elde Ed. Kar Payları	-/+	76/2 (İndirim Oranı) – 86
- Men Kıy. Yat. Fonlarından El. Ed. Kar Payları	-	Geçici Madde 55
- G.menkul ve Risk Ser. Yat. Fon'dan Kar Payları	-/+	76/2 (İndirim Oranı) – 86
- Vergi Alacağı	+	75/13 ve Mük. 75 – 86
- 50 Milyar TL'yi Aşmayan Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Faiz Gelirleri	-	Geçici Madde 59

- 50 Milyar TL'yi Aşan Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Faiz Gelirleri	-/+	76/2 (İndirim Oranı)Geçici Madde 59 – 86
- Top. Konut İd., Kamu Ort. İd., Özelleştirme İd. Çıkarılan Menkul Kıymet Gelirleri	-/+	76/2 (İndirim Oranı) – 86
- Her Nevi Alacak Faizleri	-/+	76/2 (İndirim Oranı)
- Mevduat Faizleri	-	Geçici Madde 55
- Hisse Snt. Ve Tah. Kupon. Sat. Bed.	+	75/8
- Taah. Etmemiş İş. His. Kar Payları	+	75/9
- İskonto Bedelleri	+	75/10
- Özel Fin. Kur.'dan Elde Ed. Kar Pay.	-	Geçici Madde 55
- Repo Kazançları	-	Geçici Madde 55
- Off- Shore Faiz gelirleri (TL. Cinsinden)	-/+	-/+)
- Off- Shore Faiz gelirleri (Döviz Cinsinden)	+	75/7
- Bireysel Emeklilik Sis. El. Ed. Gelirler	-	86/1-c
<p>* (+) Beyana Tabi (-) Beyan Dışı (-/+) GVK'nun 76/2. maddesinde yer alan indirim oranı uygulaması sonucunda kalan tutar beyan edilecektir.</p>		

V- SONUÇ:

Yazımızın önceki bölümlerinde ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere 2001 yılı içinde elde edilen menkul sermaye iratlarının büyük bir kısmı Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 55, geçici 59, 76/2 ve 86'ncı maddelerinde yer alan

hükümler çerçevesinde beyan dışı kalmaktadır. Bu açıklamalarımız çerçevesinde 2001 yılında elde edilen menkul sermaye iratlarının beyan durumlarını gösterir tabloya yazımızın IV. Bölümünde yer verilmiştir.